

Aneta Lewińska
Ewa Rogowska-Cybulska
Wydział Filologiczny
Uniwersytet Gdański

CZY TYLKO NIEBO SPAMIĘTA? KONTEKSTY INTERPRETACYJNE W SZKOLNEJ LEKTURZE *CMENTARZY NAD DUNAJCEM* JANUSZA ST. PASIERBA

Wiersz *Cmentarze nad Dunajcem* Janusza Stanisława Pasierba nie należy do lektur obowiązkowych w szkole. Mimo to sądzimy, że warto poddać go lekturze. Oto jego tekst:

Cmentarze nad Dunajcem

cmentarze nad Dunajcem wśród pastwisk zielonych
myślę o żołnierzach z pierwszej wielkiej wojny
nie tkniętych przez życie zbratanych przez śmierć
niejeden płakał gdy odjeżdżał z domu
bał się czy to bardzo boli
może myśleli że świat będzie lepszy
albo przynajmniej taki jak przed wojną
umierali ofiarnie za przyszłych nikczemnych
topole wysokie wpisały ich w niebo
ono może spamięta co wiatr poroznosił
nad Dunajcem nad Marną wśród pastwisk zielonych¹

Wydawałoby się, że utwór ten – choć mądry i głęboki – jest niezbyt trudny w lekturze, młodemu odbiorcy może jednak sprawić pewne problemy², zwłaszcza na etapie konkretyzacji niektórych obrazów poetyckich. By uczniowie mogli dotrzeć do ich metaforycznych i symbolicznych sensów, należy poprowadzić ich, analizując i interpretując wiersz poprzez wielość kontekstów, w które został

---

¹ J.S. Pasierb, *Wnętrze dłoni*, Łódź 1988, s. 18.

² O uczniowskich trudnościach w interpretacji poezji Janusza St. Pasierba pisałyśmy w artykule pt. *Uczeń wobec intertekstualności poezji (na przykładzie wiersza Janusza Stanisława Pasierba Sykstyńa)*, „Język – Szkoła – Religia”, t. 11/1, Pelplin 2016, s. 55–70.

wpisany. Konteksty interpretacyjne musi zbudować nauczyciel³, przygotowując młodego czytelnika do tej lektury. Proponujemy zatem lekcję poświęconą analizie i interpretacji *Cmentarzy nad Dunajcem* rozpocząć od przybliżenia jego kontekstów faktograficznych.

Kontekst historyczny

Wiersz dotyczy – jak wynika z drugiego wersu – *pierwszej wielkiej wojny*. Chodzi oczywiście o pierwszą wojnę światową, ale poeta nie zastosował oficjalnie dziś używanej nazwy tego wydarzenia historycznego. Wprowadził natomiast do wiersza przymiotnik *wielka*, którym na określenie pierwszej wojny światowej posługiwano się w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Uczniowie powinni – kierowani poleceniami nauczyciela – zastanowić się, dlaczego Janusz St. Pasierb wybrał właśnie ten przymiotnik. Niech na podstawie informacji z podręcznika lub encyklopedii (w tym internetowej Wikipedii) ustalą, jakimi liczbami można opisać tę wojnę. Bez problemu znajdą w Internecie informację, że pierwsza wielka wojna trwała od 28 lipca 1914 do 11 listopada 1918. Zmobilizowano podczas niej 65 mln żołnierzy. Poległo i zmarło 8,5 mln żołnierzy. Ponadto 21 mln żołnierzy zostało rannych, a liczba jeńców i zaginionych szacowana jest na 7,7 mln. Łączna liczba poszkodowanych żołnierzy wynosi zatem 37,5 mln⁴. Mimo że wiersz mówi tylko o żołnierzach (*myślę o żołnierzach z pierwszej wielkiej wojny*), trzeba dodać, że do ofiar tej wojny należą nie tylko oni, ponieważ „pierwszą wojnę światową uważa się za pierwszą wojnę nowoczesną, pierwszy konflikt totalny, w który została wciągnięta ludność cywilna”⁵. Aby uzmysłowić sobie ogrom strat, uczniowie powinni porównać przytoczone wyżej dane na przykład z liczbą mieszkańców Polski i/lub swojej rodzinnej miejscowości.

Utwór Pasierba odnosi się też do realiów geograficznych związanych z pierwszą wojną światową. Robi to poprzez odesłanie do dwu nazw rzek: Dunajca (południowa Polska, prawy dopływ Wisły) i Marny (Francja, prawy dopływ Sekwany). Uczniowie koniecznie powinni znaleźć je na mapie i słownie opisać ich położenie (nawet dorosłym czytelnikom tego wiersza zdarza się mylić Dunajec z Dunajem!). Przy okazji sprawdźmy wiedzę młodych czytelników na temat

³ W praktyce szkolnej nauczyciel może osiągnąć ten cel, organizując pracę uczniów w różny sposób. Uczniowie mogą pracować samodzielnie lub w grupach, pod kierunkiem nauczycieli odpowiednich przedmiotów szkolnych albo pod kierunkiem wybranych spośród siebie liderów, szukając informacji w domu lub na lekcjach szkolnych czy też w trakcie zajęć pozalekcyjnych różnych kół zainteresowań.

⁴ https://pl.wikipedia.org/wiki/I_wojna_%C5%9Bwiatowa [dostęp 28.10.2017].

⁵ https://pl.wikipedia.org/wiki/I_wojna_%C5%9Bwiatowa [dostęp 28.10.2017].

stron konfliktu. W razie kłopotów Internet podpowie, że była to wojna „pomiędzy ententą (Trójporozumieniem), tj. Wielką Brytanią, Francją, Rosją, Serbią, Japonią, Włochami (od 1915) i Stanami Zjednoczonymi (od 1917) a państwami centralnymi (Trójprzymierzem), tj. Austro-Węgrami i Niemcami, wspieranymi przez Imperium Osmańskie oraz Bułgarię⁶. Również te informacje należy skonkretyzować na mapie.

Wracając do tekstu wiersza, każdy uczniom ustalić, kto brał udział w walkach w nim wymienionych: nad Dunajcem (front wschodni, 1914/1915, wojska rosyjskie – wojska austro-węgierskie i niemieckie) i nad Marną (front zachodni, I bitwa nad Marną, 5–9 IX 1915, wojska francusko-brytyjskie – wojska niemieckie; II bitwa nad Marną 15 VII–5 VIII 1918, Francuzi i Amerykanie – Niemcy). Niech uczniowie znajdą więcej informacji o cmentarzach nad Dunajcem, do których odsyła tytuł wiersza. Na przykład z rocznicowego tekstu Leszka Skarabota dowiedzimy się, że:

Pozostały tylko cmentarze. Mogiły w ogromnej większości bezimienne, tam jednak gdzie są nazwiska znajdziemy nie tylko Niemców, Austriaków i Rosjan. Tragicznym splotem okoliczności przyszli w nasze strony: Węgrzy, Czesi, Włosi, Słoweńcy, Słowacy, Chorwaci, Rusini, nie mogło zabraknąć Polaków służących w armiach państw zaborczych. Tutaj oddali swoje młode życie i tutaj zostali pochowani⁷.

Fragment ten umożliwi lepsze zrozumienie wersu *nie tkniętych przez życie zbratanych przez śmierć*, nawiązujący do młodego wieku poległych i wielonarodowości żołnierzy spoczywających na tym samym cmentarzu. Można też w tym miejscu przeprowadzić analizę słowotwórczą wyrazu *zbratany* < *zbratać* ‘być z kimś tak, jak z bratem, traktować kogoś jak brata’> i *brat*. Przywołanie przenośnych znaczeń wyrazu podstawowego *brat* (sjp.pwn.pl: ‘człowiek, z którym jest się związanym przyjaźnią’, ‘o bliźnim jako o istocie zasługującej na życzliwość’) pozwoli uwypuklić wzajemną bliskość poległych. Sformułowanie *zbratanych przez śmierć* to przecież także konstatacja, że dawnych wrogów spotkał ten sam los: śmierć.

Odwołania do przeszłości w *Cmentarzach nad Dunajcem* dotyczą również przeżyć żołnierzy wysyłanych na front i biorących udział w walce. Niech uczniowie wypiszą z wiersza czasowniki nazywające stany żołnierzy i dopiszą do nich rzeczowniki nazywające uczucia, które towarzyszą tym stanom, np. *plakał* – żal, rozpacz; *bał się* – strach; *myśleli, że świat będzie lepszy* – nadzieja, wiara.

⁶ https://pl.wikipedia.org/wiki/I_wojna_%C5%9Bwiatowa [dostęp 28.10.2017].

⁷ L. Skrabot, *100 rocznica wybuchu I Wojny Światowej*, <http://www.bobrownikimale.info/100-rocznica-wybuchu-wojny-swiatowej/> [dostęp 28.10.2017].

Refleksje zawarte w utworze Pasierba można porównać z informacjami na ten sam temat w notatce encyklopedycznej dotyczącej społecznych skutków wojny:

Na początku wojny istniała wśród społeczeństw wszystkich walczących stron powszechna wiara, że doprowadzi ona do powstania nowego społeczeństwa i nowego wymiaru humanizmu. Później okazało się, jak złudne to były nadzieje. Żołnierzom konieczność prowadzenia wojny tłumaczono dobrem przyszłych pokoleń. Alianci, mimo że zwycięscy, weszli w długi okres żałoby po straszliwych stratach. Dla pokonanych wojna była jeszcze większym rozczarowaniem, a traktat wersalski gorzką pigułką, którą należało przełknąć po zawarciu rozejmu⁸.

Zawód tych, którzy przeżyli, i bezsens śmierci młodych żołnierzy podkreślają słowa: *umierali ofiarnie za przyszłych nikczemnych*.

Kontekst biograficzny

Książd Janusz Stanisław Pasierb (1929–1993), urodzony w Lubawie (w województwie warmińsko-mazurskim), dzieciństwo spędził w Tczewie (na Pomorzu), ale podczas okupacji przebywał w Żabnie koło Tarnowa, które leży nad Dunajcem. Dokładniejsze informacje na ten temat znajdziemy na stronie internetowej parafii w Żabnie:

Wybuch II wojny światowej zmusza rodzinę do opuszczenia Tczewa. Wyjeżdżają do rodzinnego miasteczka mamy Janusza – Żabna. Tam od 1939–1942 r. Janusz kończy edukację z zakresu Szkoły Powszechnej. W 1943 r. rozpoczyna naukę w Szkole Handlowej w Tarnowie, a w pierwszych dniach 1945 r. w I Gimnazjum im. K. Brodzińskiego – gdzie jego ojciec przez kilka miesięcy uczył łaciny. Po zakończeniu działań wojennych Pasierbowie wracają do Tczewa⁹.

Do obowiązków Pasierba w tamtym czasie należało między innymi – jak sam pisze w tomie *Galęzie i liście* – wypasanie bydła na okolicznych łąkach. Zapewne wtedy, przebywając *wśród pastwisk zielonych*, musiał poznać również cmentarz w Żabnie. Cmentarz historyczny, doświadczenie wojny – wszystko to pozostało w pamięci poety.

⁸ https://pl.wikipedia.org/wiki/I_wojna_%C5%9Bwiatowa [dostęp 28.10.2017].

⁹ P. Saładyga, *Ks. Janusz Stanisław Pasierb – wspomnienie*, <http://www.zabno.diecezja.tarnow.pl/index.php/archiwum-artukuow-menu-na-dole-84/8-nowoci/newsy/125-ks-janusz-stanisaw-pasierb-wspomnienie> [dostęp 28.10.2017].

Kolejnych wiadomości, które przybliżą uczniom utwór z perspektywy biografii księdza Pasierba, możemy poszukać w notatce o cmentarzu wojennym w Żabnie zamieszczonej w Wikipedii:

Głównym elementem cmentarza jest ściana pomnikowa [...]. Na jej przedniej ścianie jest tablica inskrypcyjna [...]. W tłumaczeniu na język polski: *Za życia/ walczący/ leżą po śmierci pojednani/ ojczyzna oplakuje jednako/ zwycięzców i /pokonanych.*

Pochowano tutaj 242 żołnierzy w 15 grobach zbiorowych i 69 grobach pojedynczych. Są to: 3 żołnierze armii austro-węgierskiej [...]; 239 żołnierzy armii rosyjskiej. [...]

Są to żołnierze, którzy zmarli w szpitalu w Żabnie. Jako ranni lub chorzy zwożeni byli do niego z okolicznych pól bitewnych i okopów. [...] Żołnierze ci zmarli głównie w maju 1915 r., po wielkiej ofensywie połączonych wojsk austro-węgierskich i niemieckich, znanej jako bitwa pod Gorlicami¹⁰.

Zwróćmy uwagę na podobieństwo sensu inskrypcji cmentarnej (*po śmierci pojednani*) i wersu *zbratanych przez śmierć*.

Kontekst literacki

Refleksją należy też objąć ostatnie wersy *Cmentarzy nad Dunajcem*: *topole wysokie wpisały ich w niebo / ono może pamiętać co wiatr poroznosił*. Zawierają one opis cmentarnego krajobrazu, a zarazem odsyłają do treści symbolicznych. *Topole wysokie* nadają pejzażowi cmentarza wymiar monumentalny, uwznioślają go. Topole i niebo, rozumiane dosłownie, czyli jako ‘nieboskłon’, stanowią też symbol przyrody, której podmiot liryczny przypisuje funkcję strażnika pamięci.

Motyw przyrody strzegącej pamięci o zmarłych to popularny topos literacki. Spośród obecnych w lekturze szkolnej utworów, w których ten motyw występuje, przytoczmy fragment noweli Elizy Orzeszkowej pt. *Gloria victis*:

Leciał wiatr światem ciekawy, niespokojny, słuchał gwarzeń, opowiadań wód, zbóż, kwiatów polnych, drzew przydrożnych i – szumiał. Szumiał o wszystkim, co widział, co słyszał...

Co się tu działo? Co się tu, na tej polanie, działo? Coś osobliwego, coś nadcodziennego dziać się tu musiało! Czuję krew! O! długo, przedługo ziemia wydaje z siebie woń krwi swych dzieci, ludzi! Słyszę jęki! O,

¹⁰ https://pl.wikipedia.org/wiki/Cmentarz_wojenny_nr_253_%E2%80%93_%C5%B- Babno [dostęp 28.10.2017].

długo, przedługo powietrze trzyma pod obliczem nieba jęki dzieci jego, ludzi! Tu był bój jakiś i tu były zgony! Tu były rany, tętenty koni, krzyki! Mówcie, drzewa kochane, opowiadajcie, mówcie!

Wtedy dąb wyniosły i silny, któremu kępa zwisających w dół gałęzi czy- niła brodę długą, brzoza wysmukła i cała w długich, ku ziemi opadających warkoczach, świerk wyprostowany, w hełmie z iglicą strzelistą na szczy- cie, odpowiedzieli chórem przyciszonym szumów:

– To jest mogiła!

Nabożnie wiatr wyszeptał pytanie:

– Jestże to mogiła bohaterów?

– Bezimiennych – odpowiedział świerk.

A dzwonki liliowe, gęsto dokoła krzyżyka rosnące, cicho zadzwoniły: Pomarłych młodo, młodo.

– I w mękach – szepnęła róża dzika u szczytu pagórka rosnąca, przy czym od rubinowego serca swego oderwała płatek jeden i na pagórek go rzuciła. Wiatr prędko już nie płakał... I zerwał się z mogiły, wleciał nad las, szla- kiem powietrznym dotarł ciemnego nieba i do gwiazd mrugających, do srebrzystych dróg mlecznych zawołał:

– *Gloria victis!*

Niech uczniowie zastanowią się, co łączy fragment noweli Orzeszkowej i *Cmentarze nad Dunajcem* Pasierba (motyw przyrody i pamięci).

Kontekst religijny

Religijny wymiar utworu Pasierba ujawni się, gdy weźmiemy pod uwagę przenośne znaczenie wyrazu *niebo*. Przy uwzględnieniu tego znaczenia uosobie- nie *niebo spamięta* wyraża myśl, że daremna ofiara młodych żołnierzy trwa w pamięci Boga.

Do treści religijnych odsyła również zawarta w *Cmentarzach nad Dunajcem* aluzja biblijna. Wyrażenie *wśród pastwisk zielonych*, pojawiające się w wierszu dwukrotnie, w jego najważniejszych miejscach, na początku i na końcu utworu, nawiązuje do słów *Psalmu 23*:

PSALM 23

Bóg pasterzem i gospodarzem

(1) *Psal. Dawidowy.*

Pan jest moim pasterzem, nie brak mi niczego.

(2) Pozwała mi leżeć na zielonych pastwiskach.

Prowadzi mnie nad wody, gdzie mogę odpocząć:

(3) orzeźwia moją duszę.

Wiedzie mnie po właściwych ścieżkach
przez wzgląd na swoje imię.

(4) Chociażbym chodził ciemną doliną,
zła się nie ulęknę, bo Ty jesteś ze mną.

Twój kij i Twoja laska
są tym, co mnie pociesza.

(5) Stół dla mnie zastawiasz
wobec mych przeciwników;
namaszczasz mi głowę olejkami;
mój kielich jest przeobfity.

(6) Tak, dobroć i łaska pójdą w ślad za mną
przez wszystkie dni mego życia
i zamieszkać w domu Pańskim
po najdłuższe czasy¹¹.

Niech uczniowie – po wysłuchaniu *Psalmu 23* – podzielią się swoimi skojarzeniami na temat *zielonych pastwisk* i spróbują omówić ich symbolikę (szczęście, brak troski, dobrobyt itp.). Warto potem sięgnąć do dotyczącego tego psalmu komentarza pióra Roberta R. Rynkowskiego (blog teologiczny *Kleofas*):

Psalm 23 to bodaj najbardziej znany ze wszystkich psalmów. Któż bowiem nie słyszał słów „Pan jest moim pasterzem, nie brak mi niczego” z niemal „kanonicznego” tłumaczenia Biblii Tysiąclecia [...].

Co jednak wiemy o psalmie i jego znaczeniu? Jak rozumiemy, albo jak należałoby rozumieć, zawartą w nim symbolikę, charakterystyczną dla semickiego świata pasterskiego? Z tą znajomością realiów palestyńskich prawdopodobnie nie jest najlepiej, bo raczej niewielu czytelników zdaje sobie sprawę z tego, że sporą przesadą jest mówienie o „zielonych pastwiskach”, gdyż takich w zasadzie w Palestynie nie ma. Jest to kraj raczej pustylny, w którym zieleni jest niewiele. Jeśli chodzi o jego treść psalmu, to na ogół wiemy, że to psalm ufności, który wyraża radość z niezmiennej opieki, troski i dobrobytu, jakiego doświadczamy od Boga. Wiemy również, że wyraża on ufność w opiekę Boga w najtrudniejszych doświadczeniach życiowych, gdyż „chociażbym chodził ciemną doliną, zła się nie ulęknę, bo Ty jesteś ze mną” (w. 4). Czym jednak miałyby być owa ciemna dolina, dlaczego wiąże się ona ze złem? Zazwyczaj rozumie się to tak, że tą ciemną doliną są dla człowieka wszystkie trudne sytuacje życiowe, zwłaszcza te sprowadzające się do przemocy zewnętrznej, gdyż w w. 5 jest mowa o przeciwnikach.

---

¹¹ *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych*, opracował zespół biblistów polskich z inicjatywy benedyktynów tyńceckich, wyd. 3. popr., Poznań – Warszawa 1988, s. 587–588.

Psalm 23 można [...] odczytywać jako wyrażający ufność w wyprowadzenie przez Boga z Szeolu, krainy śmierci, krainy braku komunikacji z Bogiem do krainy życia, krainy obecności Boga. Wyprowadzenie to może dokonać się w tym życiu we wszelkich sytuacjach, gdy znajdujemy się w ciemnej dolinie śmierci, ale być może również poza granicą doczesności¹².

W *zielonych pastwiskach* można zatem widzieć również symbol wiecznego szczęścia, życia wiecznego w przymierzu z Bogiem. Takie odczytanie wydaje się szczególnie uprawnione w kontekście wiersza o śmierci i cmentarzach.

Cmentarz to miejsce, które łączy w sobie śmierć i pamięć. Pomniki wzniesione umarłym służą także, a może przede wszystkim, żyjącym, by mogli pielęgnować pamięć o zmarłych. Śmierć jest, jak powie w wywiadzie ze Zbigniewem Herbertem ks. Pasierb, najważniejszym ludzkim doświadczeniem, śmierć rozumiana nie tylko dosłownie, ale i metaforycznie:

Naszym podstawowym doświadczeniem jest umieranie. Śmierć kultury, śmierć chrześcijaństwa, śmierć Boga... Jak silne musi być zakorzenienie w tym, co żywe i życiodajne, by nie ulec rozpacz¹³.

W przywołanych słowach wywiadu poety z poetą ksiądz Pasierb mówi o ocaleniu od rozpacz dzięki życiodajnej wierze. W wierszu *Cmentarze nad Dunajcem* również mowa o splątanych siłach życia i śmierci, o trwaniu w pamięci nieba.

Doszliśmy zatem do wniosku, że wiersz Pasierba odnosi się do pamięci o zmarłych: do pamięci przyrody i do pamięci Boga. Zadajmy uczniom pytanie, co utwór ten mówi o pamięci ludzi. (Pasierbowy poetycki obraz pamięci o żołnierzach sprzed stulecia pełen jest wątpliwości, a zaduma nad żołnierską śmiercią jest refleksją o pamięci i braku pamięci jednocześnie).

Kontekst autobiograficzny

Chronologia i upływ czasu to pojęcia abstrakcyjne, a ich znajomość to jedno z najtrudniejszych zadań rozwojowych młodego człowieka, dlatego proponujemy ćwiczenie, które poprzez konkretyzację pozwoli uczniom uzmysłowić sobie

---

¹² <http://teologia.jezuici.pl/zielone-pastwiska-i-ciemna-dolina-smierci/> [dostęp 28.10.2017].

¹³ R.R. Rynkowski, Psalm 23, <http://www.fundacjaherberta.com/krotki-rys-biograficzny/herbert-o-sobie/ze-zbigniewem-herbertem-rozmawia-ksiazd-janusz-s-pasierb> [dostęp 28.10.2017].

odległość w czasie od wydarzeń, o których mowa w wierszu. Poprośmy uczniów o obliczenie, ile pokoleń dzieli nas od śmierci młodych żołnierzy I wojny światowej, informując, że kolejne pokolenie rodzi się średnio co 20–30 lat dziś. Na jedno stulecie przypada zatem od 3 do 5 pokoleń. Żołnierzy walczących w bitwie po Gorlicami pochowano w Żabnie w 1915 roku, od tego czasu upłynęło więc ponad sto lat. To oznacza, że było to 4 lub 5 pokoleń temu. Uczniowie powinni ustalić, że w I wojnie światowej mógł brać udział ich pradziadek lub prapradziadek.

Zapytajmy uczniów, czy wiedzą, co w czasie I wojny światowej robili ich przodkowie. Poprośmy, by w domu porozmawiali o tym z rodzicami.

Kontekst regionalny

Zlećmy uczniom odszukanie najstarszych grobów w okolicy. Niech sprawdzą, jak stan miejsc spoczynku świadczy o pamięci o tych, którzy dawno odeszli.

* * *

Prezentowany projekt kontekstowej analizy jednego wiersza pozwala spojrzeć na szkolną edukację polonistyczną nie tylko jak na sekwencję tradycyjnych lekcji polskiego, na których nauczyciel wprowadza ucznia w świat literatury i pomaga mu zdobyć wysoką kompetencję językową¹⁴, lecz także jak na niezwykłą okazję do rozmowy o kondycji człowieka w świecie i do wspólnego poszukiwania wiedzy koniecznej do podjęcia takiej rozmowy.

Organizując tak pomyślaną wspólną lekturę wiersza Janusza St. Pasierba, dążymy do realizacji podstawowego (choć w obecnie obowiązującej podstawie programowej umieszczonego dopiero na 8. pozycji) celu kształcenia ogólnego, którym powinno być „wyposażenie uczniów w taki zasób wiadomości oraz kształtowanie takich umiejętności, które pozwalają w sposób bardziej dojrzały i uporządkowany zrozumieć świat”¹⁵.

¹⁴ *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej*, Dz. U 2017, poz. 356, s. 12 (<http://www.dziennikustaw.gov.pl/DU/2017/356>).

¹⁵ Tamże, s. 11.

Szczególnie trafnie opisała tę rolę szkoły Regina Pawłowska w opracowaniu liczącym już przeszło ćwierć wieku, ale zyskującym niezwykle aktualność w pierwszym dwudziestoleciu XXI wieku:

Nowoczesna szkoła powinna dać takie wykształcenie, aby jej absolwent umiał sobie radzić w zmieniającym się świecie, a więc: aby chciał uczyć się przez całe życie, aby mógł bez większych oporów zmieniać zawód i role życiowe, aby cenił wiedzę i umiał ją samodzielnie zdobywać, aby opanował techniki efektywnego czytania różnorodnych testów z różnych dziedzin w różnych funkcjach; aby wypracował u siebie nowożytną umysłowość (co się przejawia: w widzeniu rzeczy i zjawisk w otaczającej nas rzeczywistości w ich wzajemnych zależnościach, w łańcuchu przyczyn i skutków; w otwarciu się na zmienność i różnorodność świata, a jednocześnie w trwaniu przy niewzruszonych wartościach; w obiektywizmie, w sprawiedliwości wobec siebie i innych, w osiągnięciu jak najgłębszej samowiedzy)¹⁶.

Czytanie tekstu, zwłaszcza poetyckiego, wymaga od każdego czytelnika rozszyfrowywania znaczeń, a uczeń, wykonując wiele ćwiczeń, stawiając pytania różnym tekstom i poszukując odpowiedzi, przekonuje się, że rozumienie jest procesem i często wymaga podjęcia wysiłku w dążeniu do zdobycia wiedzy nie tylko o samym tekście. I, jak wierzymy, zaczyna widzieć rzeczy i zjawiska w ich wzajemnych zależnościach.

Czy tylko niebo pamięta? Konteksty interpretacyjne w szkolnej lekturze „Cmentarzy nad Dunajcem” Janusza St. Pasierba

Literatura

Pasierb J.S., *Wnętrze dłoni*, Łódź 1988.

Pawłowska R., 1991, *Dziecko w szkole dziś i jutro. Warunki konieczne uzdrowienia polskiej szkoły. Dziecko we współczesnej Polsce*, pod red. J. Komorowskiej, t. 1, Warszawa 1991, Ośrodek Badań Społecznych.

Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych, opracował zespół biblistów polskich z inicjatywy benedyktynów tynieckich, wyd. 3. popr., Poznań – Warszawa 1988.

---

¹⁶ Pawłowska R., 1991, *Dziecko w szkole dziś i jutro. Warunki konieczne uzdrowienia polskiej szkoły. Dziecko we współczesnej Polsce*, pod red. J. Komorowskiej, t. I, Warszawa 1991, Ośrodek Badań Społecznych, s. 271.

Rogowska-Cybulska E., Lewińska A., *Uczeń wobec intertekstualności poezji (na przykładzie wiersza Janusza Stanisława Pasierba Sykstyna)*, „Język – Szkoła – Religia”, t. 11/1, Pelplin 2016.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej, Dz. U 2017, poz. 356 (<http://www.dziennikustaw.gov.pl/DU/2017/356>).

Netografia

<http://teologia.jezuici.pl/zielone-pastwiska-i-ciemna-dolina-smierci/>
<http://www.fundacjaherberta.com/krotki-rys-biograficzny/herbert-o-sobie/ze-zbigniewem-herbertem-rozmawia-ksiadz-janusz-s-pasierb>
<http://www.bobrownikimale.info/100-rocznica-wybuchu-wojny-swiatej/>
<http://www.zabno.diecezja.tarnow.pl/index.php/archiwum-artukuow-menu-na-dole-84/8-nowoci/newsy/125-ks-janusz-stanisaw-pasierb-wspomnienie>
https://pl.wikipedia.org/wiki/Cmentarz_wojenny_nr_253_%E2%80%93_%C5%BBabno
https://pl.wikipedia.org/wiki/I_wojna_%C5%9Bwiatowa

Streszczenie

Czy tylko niebo pamięta? Konteksty interpretacyjne w szkolnej lekturze *Cmentarzy nad Dunajcem* Janusza St. Pasierba

Artykuł stanowi propozycję lektury wiersza Janusza Stanisława Pasierba pt. *Cmentarze nad Dunajcem* poprzez analizę i interpretację jego kontekstów faktograficznych. Uwzględnione zostały następujące konteksty: historyczny, biograficzny, religijny, literacki, autobiograficzny i regionalny.

Summary

**Will heaven be the only one to remember?
Interpretation contexts in the required reading
Cemeteries by the River Dunajec by Janusz St. Pasierb**

The article proposes to read the poem *Cemeteries by the River Dunajec* by Janusz St. Pasierb by analyzing and interpreting its factual contexts. The following contexts have been taken into account: historical, biographical, religious, literary, autobiographical and regional.